

ADALÉKOK BONKÁLÓ SÁNDOR ÉLETÉHEZ ÉS MUNKÁSSÁGÁHOZ*

SALGA ATTILA

(Közlésre érkezett: 1973. december 21.)

A felszabadulás utáni szakirodalomban *Bonkáló Sándor* munkásságára csak néhány tanulmányban történt utalás: [1], [2], [3], [4], [5], [6]. Hiányzik egy olyan átfogó munka, amely a kritikus, szlavista, irodalomtörténész és műfordító egész pályáját elemzi, s részletesen foglalkozik műveinek mind pozitív, mind negatív oldalával. Ez utóbbi elsősorban a politikához és a szovjet irodalomhoz fűződő viszonyában tükröződik. Írásainak egy része a burzsoá kritika szellemében fogant, ugyanakkor tanulmányai értékes megfigyeléseket, összefüggéseket is tartalmaznak.

Véleményünk szerint, pályáját — ellentmondásaival és érdemeivel együtt — *Lengyel Béla* értékeli helyesen: „Bonkáló alaposan ismeri az orosz klasszikusokat. Az új orosz irodalom tárgyalása során szembeállítja az »igazi« írókat a hivatalos és proletárirókkal, akiktől minden tehetséget elvitat. Éles ellentmondást látunk: következetesen érvényesül a szerző politikai elfogultsága, de az összefoglaló képnek igen pozitív elemei is vannak. Politikai és világnézeti elfogultsága ellenére találóan fejti ki az új irodalom megjelenésének szükségességét, rámutat annak, a társadalom életével való szoros kapcsolatára, az irodalom demokratizálódására, nemzeti közkinccsé válására, a nyugati befolyásoktól való megszabadulására” [7].

Hogy Bonkáló műveiben mennyi a „valóban”, s mennyi a „rákényszerített ellenforradalmi”, ennek eldöntése hosszú, aprólékos kutatást igényel. A *szlávok* című könyvének bevezetésében írott néhány sora mindenestre elgondolkoztatja az olvasót: „Teljesen pártatlanul az igazság megírására törekedtem. Hogy törekvésem mennyire sikerült, az arra illetékesek fogják megmondani. *Egyetmást opportunitásból elhallgattam, de a mai viszonyok között nem tettem másképp.* (Kiemelés tőlem — S. A.) [8].

Bonkáló Sándor 1880. január 22-én született Rahón, ahol kántortartó édesapja tizenegy tagú családot tartott el.** Elemi iskoláit Rahón vé-

* Részletek a szerző készülő egyetemi doktori értekezéséből.

** A továbbiakban jegyzet nélkül közölt adatok és dokumentumok nagyrészt Bonkáló Sándor fia, *Bonkáló Tamás* (Kossuth-díjas mérnök) bocsátotta rendelkezésemre. A szerző köszönetét fejezi ki az értékes segítségért.

gezte, majd az ungvári és a máramarosszigeti piarista gimnáziumba járt (1895—1898). Családja szűkös anyagi helyzete miatt tanítványokat vállalt, hogy a felmerült kiadásokat fedezni tudja. Szülei tanácsára az ungvári görögkatolikus papnevelő intézetbe iratkozott be, mert itt az oktatás ingyenes volt. Már akkor feltűnt jó nyelvérzéke. A szemináriumban minden tárgyat latinul és görögül tanult. Kiváló előmenetele miatt Rómába akarták küldeni, felszentelése előtt azonban kijelentette, hogy az ösztöndíjat nem kívánja igénybe venni, s teológiai tanulmányait befejezi.

Diploma nélkül nem kaphatott megfelelő állást, így 1902-ben beiratkozott a budapesti tudományegyetem latin—német szakára, ahol *Asbóth Oszkár* tanszékvezető irányításával elsősorban szláv filológiával foglalkozott. 1906-ban szerezte meg középiskolai tanári diplomáját, s gyakorió-évé a szegedi főgimnáziumban töltötte. Bonkáló rövid működését az igazgató az 1906. augusztus 29-én tartott tantestületi ülésen értékelte: „A VKM Bonkáló S. id. h. tanárt a gyöngyösi állami főgimnáziumhoz helyezte át... Lehetetlen távozása alkalmával két dolgot fel nem említenem. Egyik az, hogy a még pályája kezdetén levő tanár nehéz viszonyok között — neki jutott ugyanis a legnehezebb első párh. osztály vezetése —, emberül állotta meg helyét; a másik az, hogy, ha volt is tévedése, azt készséggel beismerte, és nem restellte férfias elégtételt nyújtani az adott sérelemért, ami jellemének mindenesetre egyik nemes vonását tünteti fel. Mindezekért tartsuk meg őt jó emlékezetünkben” [9].

Intenzív tudományos munkáját gyöngyösi éve alatt kezdte meg (1906—1916). 1910-ben, a *Magyar szók a kárpátrutén nyelvjárásokban* című disszertációjának megvédése után doktorrá avatták. Érdeklődése elsősorban a rutén nyelv és a szlavisztika felé fordult. Ezt több publikációja is bizonyítja: [10], [11], [12], [13], [14], [15], [16]. A *szlávok* [17] című könyve ebből a szempontból a legjelentősebb. A szerző részletesen ismereti a szláv népek történetét, vallását, nyelvét, kultúráját. Ez az első magyar nyelvű összefoglaló és rendszerező igénnyel készült munka a szlávokról. A pánszlávizmus megítélésében ugyan nem foglal helyesen állást, könyve mégis jelentős tudományos és ismeretterjesztő mű.

1910-ben négy hónapot a lipcsei egyetemen tanult, ahol szlavisztikát, orosz, német, francia, latin, szanszkrit nyelvészetet és irodalmat hallgatott.

1911-ben feleségül vette dr. Kálmán Ignác gyöngyösi ügyvéd lányát. 1913-ban, a pétervári egyetem meghívására, egy évet a Néva-parti városban töltött, ahol többek között I. A. *Baudouin de Courtenay*, A. A. *Sahmatov*, Sz. A. *Vengerov* és N. N. *Jasztreblov* előadásait hallgatta. Irodalmi körökkel is kapcsolatba került, s találkozott Majakovszkijjal, aki már ekkor az induló futuristák vezéregyénisége volt. Bonkáló szerint Majakovszkij igazi művészlélek volt. Nyersen, durván, de mindig szellemesen fejezte ki magát, jó bemondásait mindenki élvezte.

Gyöngyösi éve alatt Révai Nagy Lexikonának volt a munkatársa, s a szláv nyelvek és irodalmak köréhez tartozó szócikkeket dolgozta ki.

A kicsinyes, provinciális kisvárosi élet teljesen idegen, sőt elviselhetetlen volt az ambiciózus Bonkáló számára. Jellemének egyik alapvonása — a diplomáciai érzék hiánya — már itt jelentkezett: őszintén beszélt

mindenkivel a legkényesebb kérdésekről is, belekötött a gyengeségekbe, kritizálta az igazgató munkáját.

1916 nyarán Keglevich Gyula egri alispán „közbenjárására” (aki orosz barátsággal vádolta meg), kénytelen volt áthelyezését kérni. Az 1916/17-es tanévet a zalaegerszegi gimnáziumban töltötte, majd Budapesten, a X. kerületi főgimnáziumban tanított. Közben újabb diplomát szerzett: „A vallás- és közoktatásügyi miniszter dr. Bonkáló Sándor... főgimnáziumi tanárnak a budapesti tudományegyetem bölcsészettudományi karán az orosz nyelv és irodalom tárgykörből egyetemi magántanárrá történő képesítését jóváhagyólag tudomásul vette és nevezettet ezen minőségben megerősítette” [18].

1919. március 6-án kelt közoktatásügyi miniszteri rendelettel a budapesti tudományegyetem ny. r. tanárává nevezték ki, s egyben megbízták a rutén nyelv és irodalom tanszék megszervezésével.

A X. kerületi tisztviselőtelepi főgimnázium igazgatója, Oberle Károly, Bonkálóhoz írott levelében elismeréssel és tisztelettel szól végzett munkájáról: „A tanári testület minden egyes tagja tudja, hogy Tanár Úrra nézve megtiszteltetést jelent ez az áthelyezés, illetve beosztás, mert kitüntető bizalom jele. Azt is tudjuk, hogy rendkívül intenzív, s a nem szoros értelemben vett szakemberek részére is igen instruktív tudományos munkásságával vívta ki magának ezt a bizalmat. De a tanári testület éppen abban bízott, hogy — legalább rövid ideig — ezen érdemeinél fogva lesz ennek az iskolának a díszé. Kollegiális érzületének oly kedvesen tudott kifejezést adni, hogy szívesen fogunk rá visszaemlékezni (84. sz. 1919).”

A Károlyi-kormány minisztertanácsának határozata értelmében, a külügyminisztériumban szakemberek, tudósok, publicisták bevonásával, előkészítő és tanácsadó szervet kellett létrehozni, amelynek „legfontosabb és legsürgetőbb teendője, a béketárgyalások egész anyagának előkészítésében közreműködni... [19]”.

A polgári radikális meggyőződésű Bonkáló — *Jászi Oszkár* irányításával — részt vett a nemzetiségi program kidolgozásában, s ezen belül a rutén kérdésekkel kapcsolatos anyagot állította össze [20].

A Tanácsköztársaság bukása után (1922-től) személye, s rajta keresztül tanszéke, állandó intrikák célpontja lett [21].

Haladó nézeteire, nyugdíjaztatásának okaira a *Magyarország* 1924. szeptember 23-i számában közölt Bonkáló-interjú alapján következtethetünk: „Éveken keresztül ... csak heti két órában foglalkoztam a rutén nyelvvel, heti négy órán keresztül pedig az orosz nyelvet és irodalmat adtam elő... (Eredeti kiemelés. — S. A.) Aki rutén nyelvvel foglalkozik, annak feltétlenül az orosz nyelvvel és némileg az orosz irodalommal is foglalkoznia kell. Az orosz nyelv és irodalomnak a budapesti egyetemen való előadása véleményem szerint szükséges volna. Hiszen az orosz irodalom a világirodalom egyik legértékesebb része.

... A legutóbbi években az orosz nyelv az összekötő kapocs a különböző szláv népek között.”

Már 1920-ban hivatalosan is ellene fordultak. Tanárát és támogatóját, *Asbóth Oszkárt* (1852—1920), a máig is egyik legkiválóbb szlavistánkat,

az ellenforradalmi rendszer üldözte halálra, s utána támadást indított tanítványa ellen is.

Az egyetem igazoló bizottsága Bonkálót „igazoltnak” nyilvánította ugyan, a fokozódó intrikák miatt azonban mégis úgy látta jónak, ha bebizonyítja a rendszerhez való „hűségét”. Feltehetőleg ilyen „ösztönző” hatására született meg legreakciósabb műve, *Az ukrán mozgalom története 1917—1922.* [22]. Nem volt történész. Eddigi igényes munkái alapján nehéz elképzelni, hogy saját elhatározásából — kritikátlanul — nyúlt történelmi témához. Könyvének egyetlen értéke az adatok megbízhatóságában van, következtetései azonban — nyilván a „történelemfestés” miatt — abszurdak, logikátlanok. Ha ezt a munkáját összevetjük *Az orosz irodalom történetével* [23], a következtetések logikája szempontjából pozitív irányú „fejlődést” tapasztalunk. A fejlődés azonban látszólagos, ti. ez utóbbi, 1926-ban megjelent könyve, az egyetemi évek alatt felolvasott előadások anyagát tartalmazza, s így annak egy része párhuzamosan született „*Az ukrán mozgalom története*”-vel. Két azonos időben megírt munka — ellentétes felfogásban! Furcsa, s ugyanakkor figyelemre méltó ketősség a további kutatások szempontjából.

Az orosz irodalom történetében Bonkáló, az új orosz irodalom tárgyalása során, említést tesz *Kljujev, Jeszenyin, Zscsenko, Pilnyak, Ivanov, Leonov, Fegyin, Szejfullina, Ehrenburg, Szerafimovics* munkáiról [24], majd helyesen jegyzi meg, hogy van még „több más, nagy reményekre jogosító ifjú író, akiről azonban még korai volna véleményt mondani [25]”.

Helyesen látja, hogy a valódi orosz irodalom, az új társadalmi rend talaján Oroszországban fejlődött tovább, s ugyanakkor megsemmisítő bírálatot mond a fehéremigráns irodalomról [26].

Bonkáló műve nagy hiányt pótol. (Vö.: Móricz Zsigmond: „Egyelőre Puskin árnyékában él a magyar irodalom [27].”)

A két szerény kötetben Bonkáló nemcsak az irodalom történetét rajzolja meg, hanem részletes és sokoldalú keresztmetszetet ad az egyes korok és az orosz élet kapcsolatáról, a vallási, társadalmi, politikai viszonyokról, az orosz szokásokról, s így irodalomtörténete művelődéstörténeti képpé szélesedik.

A legrégibb korról szólva, szemléletesen mutatja be az orosz nép vallásának ősi pogány elemeit, s a későbbi írók munkáinak elemzésekor is lépten-nyomon utal az ősi, népies elemek felhasználására [28].

Könyvének egyik legnagyobb érdeme, hogy Magyarországon elsőként vallja a régi és az új orosz irodalom szoros, elválaszthatatlan kapcsolatát [29].

Bonkáló könyve az adott korban jó kalauz volt az orosz irodalom tanulmányozásához, mert az orosz irodalomtörténet jeles feldolgozása [30]. Nem véletlenül reagált művére igen pozitívan a korabeli kritika is: [31], [32], [33]. „Bonkáló munkáját és anyagát elsősorban az adatok külön is kivizsgált megbízhatósága teszi érdekessé. Empirikus irodalomtörténet-író, akit szkeptikus attitűd csábít a legapróbb ténymozaikhoz is és ez adja meg biztonságát, ez alapozza meg fölényét olyan megállapításoknál is, amelyekkel egyébként nem tudunk egyetérteni [34].” Így nem érthetünk

teljesen egyet a szovjet irodalomról alkotott véleményével sem. (Részletesebben ld. előbb!)

Az egyetemről való eltávolítása látszólag nem törte meg (1924—30 között igen aktív fordítói és kritikai tevékenységet fejtett ki) [35], [36], [37], a kegyvesztettség érzése azonban világnézetének ellentmondásait egyre jobban elmélyítette.

Leonid Leonov egyik elbeszélésének kapcsán [38] arra a következtetésre jut, hogy a bolsevikok tönkretették a falut, holott ez nem következik az író művéből, amely a falun végbemenő lassú átalakulási folyamatot, az első évek súlyos nehézségeit tükrözi, az írónak tulajdonított tendencia nélkül [39].

Borisz Pilnyakot is Bonkáló mutatta be a Nyugatban [40]. Az orosz-szovjet író a bolsevizmus irónikus krónikásának nevezi, s véleménye szerint, Pilnyak a szovjet társadalom feloldhatatlan ellentéteit festi meg komor, de reális színekkel. Bonkáló és kortársai nem vették észre, hogy Pilnyak többnyire az átalakulás kísérőjelenségeire irányítja figyelmét. Az alapjában komor művészi képeken azonban olykor mégis áttör a forradalom születésében vajúdó nép ereje [41].

A 20-as, 30-as években az *Ottthont*, a hírlapírók és irodalmárok klubját látogatta, ahol szakvéleményét gyakran kérte ki *Schöpflin Aladár*, *Benedeck Marcell* és *Kárpáthy Aurél*.

Pontos, szöveghű fordításai több értéket tartalmaznak, mint kritikái. A szláv filológus alaposan ismerte az orosz nyelvet, s a szavak etimológiájának, árnyalatainak teljes tudatában, stílusa gördülékeny és modern.

Tolsztoj *Háború és békéje* [46] tetszetős köntösben jelent meg, feltűnően, de nem hivalkodva. Bonkáló itt, érdekes módon, szövegvariánsokat is közöl.

Az évek múlásával változik Tolsztojról, ill. a *Háború és békéről* alkotott felfogása:

1924: „Tolsztoj Leó szocialista, sőt kommunista eszméket hirdet műveiben, s részben ennek is köszönheti nagy népszerűségét hazájában. A *Háború és békében* is megtagadja az egyéniséget, az egyéni munka jelentőségét, szerinte a nagy tetteket a kollektív lélek viszi végbe. Szánalmas alakká törpíti Napóleont, s nagy embernek teszi meg Kutuzovot, mert ez utóbbi semmit sem kezdeményezett, semmit sem tett saját magától, hanem mindent a véletlenre, s a tömegek ösztönére bízott” [47].

1925: „Elejétől végig tendenciózus. Burkoltan az európai civilizációt támadja, s a kommunizmust hirdeti... Csak az öntudatlan cselekedetnek tulajdonít értéket, vagyis fatalista [48].”

1929: „A *Háború és béke* című regény Tolsztoj alkotásának koronája. Hatalmas képsorozat, amelyben az 1805-től 1812-ig terjedő korszakot írja le páratlan történelmi hűséggel és realizmussal. Hőse az orosz nép, amely az egyszerűség, jóság és igazság képviselője a háborúban, s ezért győz is; míg a gőgös és elbizakodott francia katona a végeláthatatlan orosz pusztában a hideg és az éhség martalékává lesz [49].”

A *Háború és béke* fordítási határideje igen rövid volt. Bonkáló *Karinthy Emiliának* (Karinthy Frigyes húgának) „egyenest” diktálta, aki

írógépén egyidejűleg a kéziratot készítette. Ezt a munkáját szerette legkevesbé. Úgy érezte, hogy elsietett, gyors munka, így nem méltó Tolsztoj nevéhez. Állításának éppen az ellenkezője igaz. Ha gyorsan is készült a fordítás, nagy műgond érződik rajta, s minden sorából Tolsztoj szeretete sugárzik, ugyanúgy, mint az orosz író egyéb műveinek fordításából is: [50], [51], [52], [53], [54].

Bonkáló Sándor a 30-as években az Alkotmány utcai kereskedelmi akadémián és a Vas utcai kereskedelmi iskolában orosz nyelvű levelezést tanított. Közben évenként egy-két alkalommal, az orosz irodalom évfordulóiról néhány perces felolvasást tartott a rádióban.

Bonkáló vitatkozó, harcias beállítottsága fokozatosan megváltozott, már nem hangoztatta olyan bátran nézeteit, mint korábban. A 30-as évekből is ismert ugyan néhány tanulmánya [55], [56], [57], de a burzsoá kritika szelleme az ekkor írt cikkeinek összességére kevésbé hat ki. Amíg például az 1920-ban kiadott *A magyar rutének* című könyvét „Magyarország területi épségének védelme” jellemzi, az 1935-ben megjelent *A kárpátukrajnai rutén irodalom és művelődés* csak közvetve tartalmaz irreudenta nézeteket.

Megalkuvásának több oka lehetett. Egyrészt erre az időre esett két fiának érettségi, majd egyetemi felvételi vizsgája, így több időt töltött családjá körében, másrészt az egyre erősödő fasiszmus miatt félt, hogy ismét megbélyegzik.

1939 és 1944 között az Országos Központi Hitelszövetkezet rutén nyelvű lapját (*Druzsosztvo* — Szövetkezés) szerkesztette.

A 40-es években figyelme a szovjet irodalom felé fordult. Sajnos, csak nagyon ritkán sikerült a Pravda vagy a Lityeraturnoj Gazeta egy-egy számát megszereznie. Így a szovjet irodalomról nem kaphatott reális képet.

A felszabadulást követő hónapok a nyugtalan várakozás jegyében teltek el, míg 1945. november 1-én a vallás- és közoktatásügyi miniszter a budapesti tudományegyetem ukrán nyelv- és irodalom tanszékére ny. r. tanárrá nevezte ki. Újabb lehetőségek nyíltak az immár 65 éves ősz tudós előtt — pótolni mindazokat az ismereteket, amelyektől a Horthy-korszak megfosztotta. A lehetőség azonban kihasználatlanul maradt, amely agg kora, a fehérterror, majd a fasiszmus éveiben „szerzett” világnézeti korlátai miatt teljesen érthető.

Bonkáló az egyetemen orosz irodalmat adott elő, mert úgy érezte, hogy az újabb orosz irodalmat nem ismeri eléggé, nem tudott lépést tartani fejlődésével. Előadásainak visszatérő témája volt az irodalom irányítottsága és az abszolút írói szabadság érvényesülése. Ellentmondásainak béklyóitól nem tudott megszabadulni. Minden újat nyugati, dekadens hatásnak nyilvánított. Értékmércéjén így lett Majakovszkij is dekadens, ugyanakkor, mivel személyesen is találkozott vele, barátainak lelkesen mesélt róla. Igyekezett alkalmazkodni az új társadalmi rendhez, ezt azonban passzív módon akarta elérni: kevesebbet olvasott, így ritkábban nyilvánított véleményt.

1946. november 25-én a Szövetséges Ellenőrző Bizottság kérése alapján, az egyetem állásából felmentette, majd négy év után, 1950. február 10-én a közoktatásügyi miniszter végleg nyudíjazta.

Az ELTE Bölcsészettudományi Karának dékánjához írott levelében (1957. február 28.) nyugdíjaztatásának körülményeiről a következőket írta: „Ismeretlen besúgó azzal vádolt meg a szovjet képviselő előtt, hogy előadásaim alatt «ócsároltam a szovjet irodalmat, a szovjet államot és annak vezetőit». A vád teljesen alaptalan volt, amit az elrendelt és lefolytatott fegyelmi vizsgálat is igazolt, mégis nyugdíjaztak. Hallgatóim egy alkalommal arra kértek, hogy ismertessem a szovjet irodalompolitikát. Megkerestem a Lityeraternaja Gazeta 1946. szept. 21-i számát, s felolvastam Zsdánov vonatkozó fejtegetéseit, s ezt a megjegyzést fűztem hozzá: «Valószínű, hogy nagyon kevés olyan író akad, aki remekműveket fog tudni alkotni, ha nem választhatja meg szabadon műve tárgyát és ábrázolási módját». Az előttem ismeretlen besúgó valószínűleg ebből a megjegyzésből agyalta ki vádját. Megjegyzem, hogy a moszkvai XX. pártkongresszuson Solohov élesen bírálta és elítélte a Zsdánov-féle irodalompolitikát és a kongresszus tagjai egyhangúlag helyeselték szavait.”

1948-ban jelent meg utolsó fordítása — Lev Tolsztoj *Kozákok* [58] című regénye, amelynek egyes részeit 1927 és 1930 között már publikálta (vö. [50, 51]). Itt is sikerült visszaadni Tolsztoj stílusának jellegzetességeit annak ellenére, hogy ezt a fordítást is elnagyoltnak és elszívettnak érezte.

Életének hátra levő része családjá körében telt el, s kisebb-nagyobb alkalmi megbízatásokat végzett.

A *szovjet népek irodalmának magyar bibliográfiája 1944-ig* [59] című kiadvány szerzői megemlékeznek arról, hogy „Bonkáló Sándor az ukrán nyelvű címek felkutatásánál és ellenőrzésénél... nyújtott értékes segítséget”. Ez volt utolsó munkája.

1959. november 3-án hunyt el Budapesten.

E néhány oldalas ismertetésben, úgy érezzük, nem térhettünk ki Bonkáló Sándor pályájának minden egyes mozzanatára. Nem értékelhettük munkásságát, csupán egyes művek kapcsán tettünk megjegyzéseket. Az összefoglaló reális képhez még több összefüggés és körülmény megvilágítása szükséges.

J E G Y Z E T E K

- [1] *Rejtő István*: Az orosz irodalom fogadtatása Magyarországon. Irodalomtörténeti Füzetek 21. sz. Akadémiai Kiadó, Bp., 1958. 102.
- [2] *Lengyel Béla*: Szovjet irodalom Magyarországon 1919—1944. Akadémiai Kiadó, Bp., 1964. 21—22, 25, 26—27, 43—46, 53, 60—61, 66—67, 98—99, 236, 238, 241.
- [3] Tanulmányok a magyar—orosz irodalmi kapcsolatok köréből. Akadémiai Kiadó, Bp., 1961. I. 84, II. 17, 23, 335, 360—362, 452, 455, III. 208, 262, 265, 269.
- [4] *Bihari József*: Состояние и задачи русистики в Венгрии. Főiskolai Ruszisztikai Napok (Szeged, 1973. okt. 29—30.) Az előadások tézisei: Szeged, 1973. 10.

- [5] Uő.: Előszó. Főiskolai ruszisztika 1951—1972. Bibliográfia. Szerkesztette Fenyvesi István: Szeged, 1973. 7, 8.
- [6] Э. Балецкий. Новый этап в исследовании говоров Закарпатья. Studia Slavica. Separatum, tomus VIII. Akadémiai Kiadó, Bp., 1962. 19.
- [7] ld. [2], 27.
- [8] Bonkáló Sándor: A szlávok. Modern Könyvtár 471—476. sz. Atheneum. Gyöngyös, 1915. 3.
- [9] Jegyzőkönyv (az 1906. aug. 29-én megtartott tantestületi ülésről). A Csongrád megyei 1. sz. Levéltár (Szeged, Széchenyi tér 10.) tulajdonában.
- [10] Bonkáló Sándor: A rahói kisorosz nyelvjárás leíró hangtana Gyöngyös, 1910.
- [11] Uő.: A sereflexivum a magyar—kisorosz nyelvben. Nyelvtudomány IV. Bp., 1913.
- [12] Uő.: Tagadómondat a magyar—kisorosz nyelvben. Uo.
- [13] Uő.: Deutsch—ukrainisches Wörterbuch von W. Kmicykewitsch, W. Spilka. Uo.
- [14] Uő.: Keleti szlávok. Magyar Figyelő, 1915. szept. 3.
- [15] Uő.: Ruténeink írásreformja. Magyar Figyelő, 1916. X—XI.
- [16] Uő.: Beiträge zur ukrainischen Wortforschung. Archiv für slav. Pfil. XXXVI.
- [17] Uő.: ld. [8].
- [18] Napi hírek. Pesti Hírlap, 1917. aug. 24., péntek.
- [19] A két idézet a Magyar Népköztársaság Külügyminisztériumának 1919. évi márc. 9-én kelt (9820, Kü. M. eln.) leveléből való. (Bonkáló Tamás tulajdonában.)
- [20] Sereg József: Dr. Bonkáló Sándorról. A gyöngyösi Vak Bottyán Gimnázium és Szakközépiskola Értesítőjében. 1969 70. 13—14.
- [21] Kavardós egy egyetemi tanszék körül. 8 Órai Újság, 1920. dec. 3., 3.
- [22] Bonkáló Sándor: Az ukrán mozgalom története 1917—1922. A Magyar Külügyi Társaság kiadványai. Külügyi könyvtár V., Bp., 1922.
- [23] Uő.: Az orosz irodalom története, Athenaeum. Bp., 1926.
- [24] ld. [2], 26.
- [25] ld. [23], II. 203.
- [26] ld. [2], 26—27.
- [27] Möricz Zsigmond: Világirodalom felé. Nyugat, 1921. 1. sz. 72. Idézi: [22], 9.
- [28] Moravcsik Gyula B. S. könyvét ismerteti. Apró cikkek. Orosz irodalom. Napkelet, 1926. 578—579.
- [29] ld. [23], 7.
- [30] ld. [28], 579.
- [31] ld. [28], 578—580.
- [32] Laziczus Gyula: Bonkáló Sándor könyve az orosz irodalomról. Nyugat, 1926. II. 153—155.
- [33] Kiss Dezső: Az orosz irodalom története. (Ismertetés.) Századunk, 1926. 160.
- [34] ld. [32], 153—154.
- [35] Dr. Szémán István: Az újabb orosz irodalom, a régibb irodalom történetének vázlatával. Bp., 1926.
- [36] Bonkáló Sándor kritikája: Dr. Szémán István: Az újabb orosz irodalom, a régibb irodalom történetének vázlatával. Bp., 1926. 8. r. 201+11 l.
- [37] ld. [23], 199.
- [38] Pjetusicha. Leonid Leonov után oroszból, Bonkáló Sándortól. Budapesti Szemle 1926. 203. köt., 136—152.
- [39] ld. [2], 22.
- [40] Bonkáló Sándor: Az orosz forradalom írói II. Borisz Pilnyak. Nyugat, 1926. 16. sz. 304—309.
- [41] ld. [2], 22—23, 60.
- [42] Bonkáló Sándor: Gorkij új regénye. Nyugat, 1926. XIX. évf. 24. sz. 965—966.
- [43] ld. [23], 160—166. Idézi: [2], 236.
- [44] ld. [23], 93—96.
- [45] Bonkáló Sándor: Bevezetés. Dosztojevszkij: Megalázottak és megszorítottak. DÖM I. köt.: 1. VII—VIII. (Bp., 1929). Idézi: Rejtő István, Az orosz irodalom fogadtatása Magyarországon. Akadémiai Kiadó, Bp., 1958. 102.
- [46] L. Tolsztoj: Háború és béke. Ford. Bonkáló Sándor. Gutenberg. Bp., 1928—1929.
- [47] Bonkáló Sándor: Nagy Péter cár és kora az orosz szépirodalomban. Bp. Szemle, 197. k. 1924. 269.
- [48] ld. [23], 129.

- [49] ld. [46] Bevezetés, ill. Radó György: Lev Tolsztoj „Háború és béke” című regényének magyar fordításai. [3], 360—362.
- [50] Tolsztoj Leó: Erdei favágás. Egy tiszthelyettes elbeszélése. Ford.: Bonkáló Sándor. A kozákok. Révai. Bp., 1927. 215—256.
- [51] Uő.: Találkozás a csapatnál moszkvai ismerőssel. Nechlyudov herceg kaukázusi naplójából. Ford. Bonkáló Sándor. A kozákok. Révai, Bp., 1927. 257—285.
- [52] Uő.: Karenina Anna. Orosz eredetiből fordította: Bonkáló Sándor. Bevezetéssel ellátta: Bonkáló Sándor. Gutenberg. Bp., 1928.
- [53] Uő.: Szevasztopol. Fordította: Bonkáló Sándor. Voinovich Géza bevezetésével. Bp., 1930. Franklin XVI.
- [54] Uő.: Szevasztopol 1854. december. Ford. Bonkáló Sándor. Franklin, Bp., 1930. 3—19.
- [55] Bonkáló Sándor: Turgényev. (Halálának 50-ik évfordulójára.) Katolikus Szemle, 47. köt. 1933. 281—287.
- [56] Uő.: Gogoly realizmusa és a mai szovjetorosz „realizmus”. Katolikus Szemle, 49. köt. 1935. 556—560.
- [57] Uő.: A kárpátaljai rutén irodalom és művelődés. Pécs, 1935.
- [58] Leo Tolsztoj: A kozákok. Fordította: Bonkáló Sándor. Révai, Bp., 1948.
- [59] A szovjet népek irodalmának magyar bibliográfiája 1944-ig. Szerkesztette: Koczsa Sándor és Radó György. Művelt Nép Könyvkiadó, Bp., 1956.

МАТЕРИАЛЫ К ЖИЗНИ И ТВОРЧЕСТВУ ШАНДОРА БОНКАЛО

Аттила Шалга

Переводческая, критическая и лингвистическая деятельность Шандора Бонкало (1880—1959) до сих пор недостаточно исследована.

Автор в своей статье демонстрирует ряд до сих пор не опубликованных материалов, свидетельствующих об отношении литературоведа к обществу, о подходе критика к политике и советской литературе.

По мнению автора, политические взгляды Бонкало послужили причиной отрицательного отношения ко всему его наследию, однако следует указать и на важную роль, которую играл Ш. Бонкало в распространении русской литературы.

При рассмотрении жизненного пути лингвиста, литературоведа и переводчика возникает вопрос о причинах противоречивости его политических взглядов. В данной работе автор, основываясь на собранном им материале, касается этого вопроса. В качестве примера он приводит строки введения к книге „Славяне” Бонкало, заставляющие читателя задуматься об отношении критика к политике: „Я стремился написать правду беспристрастно. Насколько мои стремления отражают действительность, об этом могут судить лишь компетентные люди. О некоторых вопросах я не могу писать искренно, поскольку нынешние условия этого не позволяют.”